

SUMARI

- Editorial, p. 1
- Breus notes sobre la música tradicional al sud valencià, p. 2
- Endevinalles del Camp d'Elx, II, p. 3
- Dietari del Tempir, p. 4
- De nou la campanya de matriculació, p. 6
- Per una escola valenciana pública i bilingüe, p. 8
- IV Trobada d'escoles valencianes a Guardamar, p. 8
- Jocs de mona, p. 9
- Antoni Bru en el mestratge, p. 10
- Biografia d'Antoni Bru, p. 11
- El català de Guardamar, p. 12
- Bústia, p.14 i 15
- Cursos oficials 1995-96, p. 15
- Els programes d'immersió al territoris de llengua catalana, p. 16
- Associació d'espectadors en llengua catalana, p. 17
- Llibres, p. 18 i 19
- Pipes i carasses, p. 19
- XII Premis literaris i d'investigació Ciutat d'Elx, p. 20

EL TEMPIR, Butlletí de l'Associació Cívica per la Normalització del Valencià a Elx i el seu terme.
Apartat de Correus 884 • 03280 Elx

Director:
Joan-Carles Martí i Casanova
Consell de Redacció:
Josep-Enric Escribano Hellín,
Cristina Torres i Selva, Tudi Torró i Ferrero,
Josep-Antoni Pérez i Aledo,
Vicent Ripoll i Esclapez,
Salvador Valero i Javaloyes
Informatització:
Josep-Miquel Oliver i Anton
Assessors Lingüístics:
Josep-Raimon Sastre i Parres,
Josep Forcadell i Saport
Publicitat:
Josep-Enric Escribano i Hellín
Distribució:
Lidia Martínez i Vicente
Agustí Agulló i Marco
Recercadora gràfica:
Lidia Martínez i Vicente

Núm. 7
abril, maig, juny 1996

D.L. A- 769-1994

Maquetació i impressió:
Segarra Sánchez, S.L.
Bisbe Winibal, 39
Tel./Fax: 545 91 34
03202 ELX

BREUS NOTES SOBRE LA MÚSICA TRADICIONAL AL SUD VALENCIÀ

A Paco Viudes i la rondalla *Els Manolets de la Vallverda (camp d'Elx)*.

El folklore del sud del País Valencià ha estat un tema molt poc estudiat pels nostres investigadors. Tampoc no l'han tractat els escassos grups de danses de comarques com el Baix Vinalopó o el Baix Segura.

És per aqueixa raó que nosaltres, des que creàrem la nostra associació, ens plantejarem un primer objectiu: la investigació i la recerca dels rastres que sobre música popular poguérem trobar a les nostres terres meridionals. Lamentablement, la cadena tradicional de transmissió d'aquests rastres està desapareixent i, si no volem perdre una part fonamental de la nostra cultura, haurem de realitzar una tasca considerable.

Aquest article vol ser una primera aproximació a les realitzacions musicals d'alguns pobles del sud valencià, dins el context del País Valencià en general però tenint en compte també la seua proximitat a l'àrea d'influència musical murciana.

Pel que fa als gèneres musicals de ball i dansa en aquesta zona, el balls populars més estesos i sentits com a propis són la **jota** i la **malaguenya**. La jota és un ball molt arrelat al País Valencià, nascut entorn els segles XVIII i XIX. Possiblement nasqué a l'Aragó i després es va estendre a la resta de l'Estat.

Hi ha diversos estils de jota. Segons la postura en què el tocador tinga els dits en els trastos tenim l'**aragonesa** o **tocar la prima**, l'**estudiantina** o **tocar per baix**, la **jota de tres** o **tocar per dalt** ... També tenint en compte si es canten o no les tornades tindrem tipus diferents de jota, etcètera.

L'esquema de la jota és ben senzill: comença amb una part musical en què els balladors valsen, després es canta la cobla, moment en què els balladors marquen les passades o mudances, i per acabar es fa l'acomiadament.

La gent gran del camp d'Elx entrevistada, que formava part de les rondalles tradicionals esteses per tots els llogarets, solia tocar la guitarra per dalt. Al Baix Segura trobem una variant de jota anomenada **ravalera**, i segons sembla és un estil de jota amb les tornades cantades.

La **malaguenya**, en canvi, és un ball de clara procedència andalusa que es coneix a Múrcia i a les comarques sud-valencianes del Vinalopó, el camp d'Alacant, la Foia de Castalla i el Baix Segura. Fins a la zona del riu Túria aquest ball rep el nom de **balls de l'ú**, i trobem altres denominacions i variants comarcals com el **ball de la safanòria** o **ball pla**, variants locals com **villanera** (Ibi), **ball de comptes** (El Portixol, Xàbia), **sandinga** (Xixona)... A les comarques del Camp de Requena-Utiel i Vall d'Aiora se la coneix amb el nom de **fandango del sud**. S'ha de dir que al camp d'Elx la malaguenya sol anomenar-se **ball xafat** i que ambdós noms perviuen com a sinònims. L'exemple més clar de ball xafat el trobem a Crevillent, amb un peculiar ball de l'ú valencià però de passos lents i cerimoniosos. Sembla ser aquest un ball de saló nascut al segle XVIII. Es podia ballar en qualsevol moment, però a la Vallverda sempre ballaven el ball xafat els dimarts de Carnestoltes després de sopar.

Els entrevistats desconeixen, d'altra banda, balls més antics com el **fandango** o la **seguidilla**, i no n'hem trobat fins al moment cap exemple al Baix Vinalopó o el Baix Segura. De fet exemples de seguidilla, ball aparegut als segles XVI i XVII a Castella, no es troben entre el sud de la línia Biar-Busot i la part occidental de Múrcia, on tornen a aparèixer amb el nom de **parrandas**, **pardicas** i **sevillanas**.

Hi ha algun autor que, quan parla del folklore de les comarques meridionals, fa al·lusió a l'anomenat **ball del ram** que es ballava a Elx. Sobre aquest tema no

Bisbe
Winibal, 39

Telèfon i Fax
545 91 34

E L X

hem trobat per ara informacions, però esperem obtenir-ne ben aviat.

Durant el segle XIX i fins i tot el XX s'introdueixen en tota la Península balls agarrats de clara procedència europea com la **masurca**, la **polca**, el **vals**, i altres autòctons com el **pasdoble**. Tots aquests balls formaren part del repertori de les rondalles tradicionals com la de *Els Manolets*, en la Vallverda.

Lligades a les festivitats patronals i religioses trobem altres manifestacions com **les danses** o l'**arguinaldo**. Les **danses** són una de les manifestacions més antigues del folklore valencià. Són balls rituals organitzats en honor a sants i patrons d'un poble, barri o carrer, que apareixen a les comarques conformades de l'Antic Regne de València. Reben diversos noms: **ball pla** (El Maestrat), **ball de plaça** (Camp de Morvedre i la Plana Baixa), **les danses i la dansa** (sud valencià). Trobem mostres vives de danses a Crevillent, on es coneix com la **danseta**. Es ballaven a Elx, l'Altet, Els Bassars i Torrellano. També a la Vallverda acudien els **xaramiters** i tabaleters en festes de Santa Anna per fer cercaviles i possiblement danses.

Grup de Danses i Cançons d'Alacant

Fins ara no s'ha trobat cap mostra de danses a l'Horta d'Oriola.

Dolçainers a f a m a t s d'aquestes comarques foren **Capgròs** o el **Cabezón**, dolçainer de Callosa de Segura que anava a tocar a Alacant, **Simeó** i **Pauet** que tocaven a Elx, el **dolçainer de Beniel**, etcètera.

Pel que fa a l'**arguinaldo**, aquest se solia cantar la nit de Nadal després la Missa del Gall en la Vallverda, i baixaven a veure-ho els veïns de tots els llogarets pròxims. Popularment el coneixien amb el nom de **els pastorets**, la mateixa denominació que té l'arguinaldo al camp d'Alacant. Encara hui es manté viu el costum al poble de Mutxamel. Dins els pastorets s'inclouïa un ball d'arets i un ball de turcs, i solia ballar-se en la Vallverda i també en altres localitats del sud valencià.

Respecte al cant religiós s'han de destacar les nombroses **aurors** o **despertàs**, **salves** i **aguilandos** que interpreten els grups d'**aurors** de Callosa de Segura, Catral, Guardamar i Crevillent.

Per acabar hem de ressenyar el ventall temàtic de les cançons populars, i destacar pel seu interès les antigues **cançons de munyir** (dàtils) al camp d'Elx, de les quals es conserven ben poques, i les **havaneres**, que se solen cantar a Crevillent, Elx i Torrevella. Al Baix Vinalopó les havaneres es canten sovint en el valencià popular de la comarca.

Açò és una petita mostra de la riquesa musical del sud valencià, que esperem ampliar molt prompte en posteriors articles.

Lluís Xavier Flores i Abat
Grup de Danses i Cançons d'Alacant

ENDEVINALLES DEL CAMP D'ELX, II

Les primeres endevinalles que vaig sentir se les escoltí a la meua àvia. Ella em contava com, antigament, en defora, al camp d'Elx, on ella passà la seua infantesa i joventut, la gent es reunia en les cases de camp. A falta d'altres divertiments, s'asseien al voltant de la xemeneia i d'un bon foc d'hivern. A l'estiu calia un càntir, es cantaven cançons, es ballaven jotes o la dansa del peu xafat i es contaven endevinalles.

Moltes d'aquelles endevinalles han anat perdent-se al llarg del temps. Per això he volgut recollir-les ja que són una mostra d'una forma de viure i d'expressar-se que hem de conèixer per aprofundir en la nostra tradició i cultura.

Pere munta, Pere baixa
i Pere s'assenta en el
cul de la caixa.

• *El poal.*

Entre paret i paret ha-hi
una veta encarnà, ploga o
no ploga sempre està banyà.

• *La llengua.*

Un àuelet serreta amunt
en un cabasset al cul.

• *El caragol.*

Dinguilinguin, enmig de les
comes el tinc, com més ho
menege més gros ho tinc.

• *L'all-i-oli*

Un pelut i un pelat i
l'home darrere agarrat.

• *L'aladre de llaurar.*

Una cosa com un xiprer
que no mantin ni un diner.

• *El fum.*

Tota la nit panxa en amunt
esperant que me posen carn damunt.

• *L'espardenya.*

Testos vells, baralles noves
feixos d'aigua nyugats en cordes.

• *La Magrana.*

Endevina, endevinalla
Què corre per la palla?

• *La puça.*

Furguet furgava i pelut mirava
i si no és pel cul estret, pelut
se menja a furguet.

Furguet: la rata

Pelut: el gat

Cul estret: el clot que féu per amagar-se.

Mari-Carme Sánchez i Canals